

1. Poep voor de papen

Een jaar eerder: Sacramentsdag, 5 juni 1572

‘Oh, daar komt een potsenmaker, juffrouw Machteld.’ Sophie wijst naar de overkant van het plein.

‘Zo, da’s knap. Hoeveel ballen gebruikt hij nou, vijf? Het gaat zo snel!’ Machteld Hey tuurt ingespannen naar de man, die steeds dichterbij de tribune komt. Hij heeft een zotskap op en belletjes aan zijn enkels. Om hem heen lopen drie jongens. Af en toe mist de man een bal, die dan behendig door een van de jongens wordt opgevangen.

‘Als ze maar niet te lang blijven. Ik weet niet of dit eigenlijk wel mag, zo vlak voor de processie’, zegt Sophie ongerust. ‘Vindt u ook niet, mevrouw Hey?’ Het kindermisje wendt zich tot de moeder van Machteld, die aan de andere kant naast haar zit.

Machteld draait geërgerd met haar ogen. Sophie wil een wit voetje bij moeder halen. Eerst was Sophie haar kindermisje. Nu Machteld zestien is, ziet die haar liefst zo snel mogelijk verdwijnen. Maar moeder wil dat Sophie nog even blijft om Machteld alles te leren ‘wat een vrouw uit een gegoede familie in een huwelijk nodig heeft.’ Zo zegt moeder dat altijd. Ze laat zich er graag op voorstaan dat ze uit de rijke familie Pauw komt, die een eigen familiewapen heeft.

Machteld kijkt even naar de andere kant van de tribune, of vader er al zit, bij de schepenen. Ze ziet hem niet. Die zijn zeker nog binnen. ‘Au’, hoort ze opeens. Ze kijkt verschrikt waar het geluid vandaan

komt en ziet een van de jongens van de potsenmaker op de grond vallen.

‘Is hij geraakt?’ vraagt ze aan Sophie.

‘Ja, hij kreeg een bal op zijn hoofd.’

De andere twee jongens zijn bij hun maatje neergeknield, tikken hem met overdreven gebaren in het gezicht, maar hij reageert helemaal niet. De potsenmaker pakt een emmer water. Terwijl de andere jongens wegstuiven, gooit hij het water over de jongen die op de grond ligt.

Die springt overeind en roept: ‘Had u dat niet met bier kunnen doen?’

De toeschouwers lachen vrolijk om de druipende knul. Het is inmiddels behoorlijk druk geworden. Overall langs het plein staan mensen elkaar te verdringen. Toch wel fijn dat wij hier een plekje op de tribune hebben, denkt Machteld.

De potsenmaker richt zich tot zijn publiek: ‘Geachte Gouwenaars, laat me u een verhaal vertellen.’ Hij loopt wat dichterbij naar de tribune.

Machtelds moeder moppert: ‘Waarom gaat die vent niet weg? Straks staat hij hier nog als de heilige hostie voorbijkomt.’

De man buigt even naar de tribune en begint zijn verhaal:

‘Ik kende eens een beroemde edelman, die een goede vrouw voor zijn edele zoon Rupert zocht. Een vrouw met vele kwaliteiten, waaronder een grote zak met geld als bruidsschat. Want zijn eigen vrouw, die had geen gat in haar hand ...’ Hij laat even een stilte vallen. ‘Die had helemaal geen hand!’ Er wordt gegrinnikt. Sommigen applaudisseren, maar de man maakt snel een gebaar.

‘Luister nog even, geëerde burgers van Gouda. Als u tevreden

bent, kunt u dat straks laten blijken door iets in de muts van de jongens te doen. Want ik heb een vrouw zonder handen.'

Hij maakt even een rare sprong, waardoor de belletjes aan zijn enkels rinkelen en vervolgt zijn verhaal.

'De edelman zegt: "Rupert, ik vond een vrouw uit duizenden voor jou: ze is lief, ze is mooi. Ze kan zingen en zelfs koken. Ze is begaafd in het handwerken en het poetsen van wapens is haar liefste werk.'" Zijn heldere stem draagt ver over het plein.

'Niet veel later is het zover: de edele Rupert wordt voorgesteld aan zijn toekomstige vrouw. De jongen schrikt zich een ongeluk. Snel loopt hij naar zijn geëerde vader en fluistert: "Vader, wat doet u mij aan? Dat kind is foeilelijk. Haar adem stinkt als een emmer rotte vis en ze waggelt als een eend.'" De potsenmaker doet het overdreven na.

"Ach, mijn jongen", zegt de vader hardop. "Laat dat gefluister. Behalve de kwaliteiten die je noemt heeft ze er nóg een: ze is stokdoof."

Terwijl de menigte klapt en joelt, hoort Machteld haar moeder zeggen: 'Daar komt de processie!'

Een stoet van geestelijken komt het plein op lopen. Vooraan lopen vier monniken die een stoffen afdakje dragen. Daaronder schrijdt een geestelijke met een kistje voor zijn buik. Daarin zit de heilige hostie, weet Machteld. Ze kijkt even waar de potsenmaker gebleven is, maar die is even snel verdwenen als hij gekomen is.

Langzaam loopt de stoet voor hen langs. Machteld kijkt even naar de rechterkant van de tribune. Vader zit er nu ook, met de andere schepenen. Ze ziet hem een kruis slaan en het hoofd een beetje buigen.

‘Daar is moeder Maria met het kindje’, fluistert Sophie onder de indruk. Een viertal monniken heeft een draagbaar op de schouders. Daarop staat het eikenhouten beeld van Maria uit de Noodgodskapel.

Een van de monniken verstapt zich en even wankelt het beeld op de draagbaar. Moeder slaat verschrikt een hand voor haar mond, maar de monnik herstelt zich snel en schrijdt verder. Moeder zucht en fluistert: ‘Ach, verscheen Maria nog maar eens in deze roerige tijden.’

Ze is hier nu toch? wil Machteld zeggen, maar ze weet dat dat een flauwe opmerking is. Ze slaat snel een kruis. Moeder bedoelt natuurlijk de verschijning van Maria in het water van de haven, lang geleden. Op die plek hebben ze toen de Noodgodskapel gebouwd, waar het beeld normaal staat. Opeens moet ze denken aan die ketter die twee jaar geleden op de markt werd verbrand. Het was de eerste keer dat ze een terechtstelling bijwoonde.

Die man vond dat je helemaal geen beelden mocht vereren; en zeker niet van Maria. Hij vond dat zo belangrijk, dat hij stierf zonder zijn geloof te verloochenen. Ze weet nog dat ze steeds dacht: vraag nou om vergeving! Maar hij had geroepen: ‘Beter te verbranden door het aardse vuur dan door het hellevuur.’

‘Daar komen de schutters’, zegt Sophie. Ze kijkt met een verheerlijkt gezicht naar het schuttersvendel.

‘Leuke hopman, hè?’ reageert Machteld. Ze weet dat Sophie een beetje verkikkerd is op hopman Geertsz.

Sophie kleurt maar zwijgt wijselijk. Het opzweepende ritme van de trommelaars vult de stilte.

‘Wat staat daar nou op dat vaandel?’ zegt moeder vol afschuw. Machteld kijkt goed. Ze kan het door het wapperen van het vaandel moeilijk zien. Als het vaandel even stil hangt, ziet ze het: een fiere edelman. Hij heeft zijn voet op het hoofd van een man in harnas. ‘Willem van Oranje’, fluistert Sophie geschrokken. ‘Met zijn voet op het hoofd van Alva’, vult moeder aan. ‘Schande!’ Dan klinkt uit de menigte gezang: ‘Wilhelmus van Nassouwe, ben ik van Duitsen bloed.’

‘De oproerkraaiers. Waarom grijpt er niemand in?’ Moeder klinkt boos. Ze kijkt verstoord naar het deel van de tribune waar de schepenen zitten. Ze heeft het nog niet gezegd of er rent iemand uit de menigte naar de vaandeldrager. Hij trekt aan de vlaggenstok. Het vaandel stort als een gewonde ruiter op de grond.

Machteld zuigt geschrokken haar adem naar binnen. Vijf schutters duiken boven op de man die het vaandel naar beneden haalde. ‘Dood aan de geuzen!’ roept de man. ‘Dood aan jou’, hoort ze iemand anders roepen. Ze kan niet goed zien wat er precies gebeurt, maar er wordt flink geschopt en geslagen. Ze kijkt naar haar vader. Hij is samen met een paar andere schepenen gaan staan. Een van de schepenen stapt van de tribune af en loopt richting de vechtersbazen. Maar het is al voorbij. De aanvaller wordt afgevoerd door een paar schutters. Hij schopt en schreeuwt, maar de overmacht is te groot. De anderen pakken het vaandel weer op en lopen op een drafje verder achter de stoet aan.

Als ze een uur later het marktplein af lopen, vraagt Machteld aan haar vader: ‘Zouden die geuzen ook naar Gouda komen?’

Haar vader heeft een diepe denkrimpel in zijn voorhoofd. Hij zucht even en zegt: 'Laten we bidden van niet, Machteld. Dat die oproerkraaiers Den Briel hebben veroverd is al erg genoeg.'

Machteld ontwijkt een groepje stadsgenoten, gaat weer naast vader lopen en vraagt: 'Maar wij willen toch ook geen extra belasting aan Alva betalen?'

'Dat is inderdaad een lastig probleem. Daar moeten we een oplossing voor zoeken.'

Haar moeder is minder voorzichtig: 'Jullie moeten dat gespuis gewoon ophangen. Een duidelijk voorbeeld stellen is belangrijk.'

Machteld kijkt geschrokken om zich heen. Moeder praat zo hard! 'Zeker Lucia, maar we willen de onrust ook niet vergroten', zegt haar vader bedachtzaam. 'Er is al zo veel boosheid. De stad lijkt wel verdeeld in twee kampen.'

Ze komen maar nauwelijks vooruit in de drukke straten. Bij de Donkere Sluis is een opstopping. Een groep mannen staat een schunnig lied te zingen, allemaal met een bierpul in de hand.

Machteld ziet dat een paar mannen elkaar aanstoten en in hun richting wijzen. Ze lachen en bukken zich. Opeens vliegen de paardenvijgen op hen af. Eentje raakt vader boven op zijn neus. Ah, wat smerig! Machteld slaat een hand voor haar mond.

'Poep voor de papen, zomaar voor het rapen', roepen de mannen in koor, alsof ze het hebben ingestudeerd.

Zo bedachtzaam als vader net was, zo boos is hij nu. Hij veegt de drek zo goed en zo kwaad als het gaat van zijn gezicht en roept dan: 'Wat denken jullie wel, stelletje dronkenlappen!'

Een van de mannen kijkt vader strak aan en gooit dan met een

snelle beweging zijn bier in vaders gezicht. 'Ik zal je helpen weer schoon te worden', zegt hij grijnzend.

Vader stormt naar voren en grijpt de man bij zijn wambuis. Direct staan er vijf mannen om hem heen. De een grijpt vaders hoed, terwijl een ander hem pootje haakt.

Machteld kan het niet langer aanzien. Durven ze wel met een hele groep! Ze rent erop af, samen met moeder. Uit haar ooghoeken ziet ze Sophie radeloos om zich heen kijken.

Machteld grijpt de man die vader pootje haakte bij zijn arm. Ze is woedend. De man draait zich om, graait haar mutsje van haar hoofd en trekt hard aan haar haren.

'Wat wou jij, lelijke heks?' sist hij tussen zijn tanden.

Inmiddels is iedereen aan het vechten. Machteld wordt van achteren beetgepakt en wil zich omdraaien. Een jongen wordt hard tegen haar aan geduwd. Ze valt languit op de grond. De jongen valt boven op haar. Zijn hand drukt pijnlijk in haar maag. Zijn gezicht hangt slechts enkele centimeters boven het hare. Even kijken ze elkaar in de ogen. Felblauwe ogen heeft hij.

Dan krabbelt de jongen overeind, pakt haar hand en trekt ook haar omhoog. Ze glimlacht dankbaar en wil wat zeggen, maar hij is al in de mensenmassa opgegaan.

Machteld kijkt verdwaasd rond en ziet dat ze naast haar vader staat. Die legt een arm om haar schouder en zegt: 'Kom op, weg hier!' Met zijn andere hand trekt hij moeder mee.

De hele weg naar huis loopt moeder te tieren: 'Waar zijn die rakkers als je ze nodig hebt? Je had wel dood kunnen zijn. Dat gespuis wordt steeds brutaler.'

Machteld loopt zwijgend mee. Sophie drentelt als een bezorgde moederkloek om haar heen.

‘En niemand die iets deed’, klaagt moeder weer.

Jawel, ik werd geholpen, wil ze zeggen. Maar als moeder in zo’n bui is, kan ze beter zwijgen.